

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Andrzej Dana¹

Wieloaspektowość ścigania karnego. Uwagi *de lege lata*

Streszczenie

W artykule odniesiono się do kwestii ścigania karnego, które de facto łączy się z zainicjowaniem postępowania przygotowawczego postrzegane z punktu widzenia oddziaływania art. 303 k.p.k. Wskazana podstawa odwołuje się do określonego stopnia pewności i przy pomocy tego wartościowania wydawane zostaje postanowienie o jego wszczęciu.

Słowa kluczowe

Postępowanie przygotowawcze, organy ścigania, zawiadomienie o przestępstwie, zasada legalizmu, zasada ścigania z urzędu.

1. Normatywność postępowania przygotowawczego

Ściganie karne w procesowym wymiarze uzewnętrznia się poprzez zainicjowanie postępowania przygotowawczego, które uzależnione zo-

---

¹ Dr Andrzej Dana, adiunkt w Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Zajmuje się problematyką prawa karnego, procesu karnego oraz kryminalistyki. Prowadzi zajęcia dydaktyczne na kierunku Bezpieczeństwo Wewnętrzne, Prawo oraz Kryminologia przygotowujących studentów do pracy w Policji. Autor publikacji w zakresie prawa karnego procesowego. ORCID iD 0000-0002-1035-5302.

staje od pojawienia się przesłanki faktycznej i prawnej. Są to jego elementy *sine qua non*, które wyrażenie zostały określone w treści art. 303 k.p.k. Pierwszy z tych składników odwołuje się do stanu uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa jako zdarzenia bądź skutku o cechach działania przestępczego. Wyraża się on w postaci wystąpienia okoliczności wskazujących na prawdopodobieństwo, że doszło do naruszenia przepisów karnych. Ten stan wiedzy zawierający się w takiej informacji stwarza podstawę faktyczną, w następstwie której uzewnętrzniona zostaje podstawa prawna wszczęcia postępowania przygotowawczego. Jej zmaterializowanie zawiera się w sformalizowanej czynności się w postaci wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia. Wszczęcie ścigania karnego jako zainicjowanie postępowania przygotowawczego otwiera pierwszy etap procesu karnego, które warunkuje niezmiennie informacja o prawdopodobieństwie zaistnienia przestępstwa. Informacja o nim to określony stan wiedzy będący w posiadaniu organu procesowego uwarunkowany źródłem jego pochodzenia. Zainicjowanie postępowania przygotowawczego nie jest tu wynikiem woli wszczęcia lub nie, ścigania karnego przez powołane do tego organy administracji publicznej. Te podstawowe przesłanki aspekt ścigania karnego i zainicjowania procesu karnego tworzą współlistniejącą zależność jawiącą się w powiązanych z tym zasad legalizmu oraz ścigania z urzędu.

Postępowanie przygotowawcze niezmiennie wiąże się z zaistnieniem procesu karnego, jest jego pierwszym etapem, a za razem jest jego warunkiem *sine qua non*. Ze swej istoty służy ono głównemu stadium, jakim jest rozprawa sądowa (postępowanie jurysdykcyjne), na której co do zasady rozstrzyga się o przedmiocie procesu. Postępowanie przygotowawcze strukturalnie wytworzyło wewnętrzne fazy obejmujące czynności zmierzające do ujawnienia przestępstwa, jego sprawcy, zebrania i zabezpieczenia dowodów oraz przygotowania innych materiałów umożliwiających organowi orzekającemu (sądowi) rozstrzygnięcie sprawy. Na tym etapie postępowania karnego czynności organu ścigania skoncentrowane zostają na gromadzeniu materiału dowodowego umożliwiającego przedstawienie zarzutów popełnienia przestępstwa określonej osobie, a w konsekwencji sporządzenia aktu oskarżenia. Ten ostatni wnoszony zostaje przez prokuratora jako późniejszego oskarżyciela publicznego i jest on skargą, na podstawie której ma dość do wszczęcia postępowania jurysdykcyjnego oraz wydania przez sąd rozstrzygnięcia w postaci wyroku wobec osoby postawionej przed nim (oskarżonego).

W ujęciu *largo* postępowanie przygotowawcze stanowią wszelkie czynności tak procesowe jak i pozaprocesowe, które poprzedzają sądo-

we rozpoznanie sprawy w kwestii odpowiedzialności karnej podejrzanego. W sensie *stricte* etap ten jest identyfikowany z pojęciem śledztwa lub dochodzenia prowadzonego przez prokuratora lub organy upoważnione do tego przez ustawę (art. 312 k.p.k.). W literaturze od dawna twierdzi się, iż jest to etap obejmujący sobą wszystko to, co wyprzedza sądowe rozpoznanie sprawy dotyczące zasadniczego przedmiotu procesu, którym jest kwestia odpowiedzialności prawnej oskarżonego za zarzucony czyn przestępny². Wskazuje się jednocześnie na jego główną cechę jako wstępnego stadium przygotowania sprawy do rozpoznania sądowego. Podnoszony zostaje także argument, że jest to stadium przygotowania najważniejszej w procesie karnym skargi, w postaci aktu oskarżenia, stanowiącej podstawę sądowego rozpoznania³. Twierdzi się przy tym, iż jest to szczególnie cecha tego postępowania i rozpatruje się ją z perspektywy skargowej formy procesu, gdyż sąd nie wszczyna ścigania z własnej inicjatywy, lecz orzeka w formie rozprawy na podstawie wniesionej przez oskarżyciela skargi – aktu oskarżenia. Można powiedzieć, iż został utrwalony i jednoznacznie zdefiniowany oraz rozumiany ten etap reakcji na przestępstwo, postępowanie przygotowawcze uznaje się za niezbędne stadium procesu karnego⁴. Postępowanie przygotowawcze stanowi niezmienny punkt wyjściowy dla możliwości zaistnienia głównego stadium procesu karnego (rozprawy sądowej) i niemu ono służy. To na rozprawie głównej następuje rozstrzygnięcie w przedmiocie odpowiedzialności karnej osoby oddanej pod sąd. W układzie etapów procesu karnego postępowanie przygotowawcze jest obligatoryjnym elementem, w szczególności o sprawy ścigane z oskarżenia publicznego. To inicjujące proces karny stadium, poprzedza ono zawsze postępowanie jurysdykcyjne i przygotowuje dla niego materialne podstawy, jest to jego podstawowe zadanie.

Na tym etapie procesu karnego gromadzony zostaje materiał dowodowy, w oparciu o który podejmowana zostanie decyzja co do dalszego jego bytu. Z chwilą wykrycia sprawcy przestępstwa postępowanie przygotowawcze wchodzi w fazę *in personam* jako tę, która zmierza do postawienia podejrzanego w stan oskarżenia. Natomiast, gdy sprawca nie zostaje wykryty lub ustalono, że przestępstwo nie zaistniało postępowanie to zakończone zostaje w inny prawem przewidziany sposób. Zasad-

² M. Cieślak, O pojęciu przedmiotu procesu karnego i w sprawie tzw. podstawy procesu, *Państwo i Prawo* 1959, nr 8–9, s. 260.

³ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe wyd. III, Warszawa 1984, s. 50.

⁴ S. Waltoś, *Model postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1968, s. 100 i n.

nie twierdzi się, iż wszczęcie śledztwa lub dochodzenia rozpoczyna wstępną fazę procesu karnego i powoduje uruchomienie przewidzianych prawem środków zmierzających do ustalenia, czy zostało popełnione przestępstwo oraz wykrycie i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa⁵. Wskazuje się wprost, iż celem procesu jest realizacja norm prawa wskazanych w prawie karnym materialnym, poprzez sprawdzenie, czy istnieją podstawy do wniesienia aktu oskarżenia w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu⁶.

Postępowanie przygotowawcze znamionuje jego wewnętrzna struktura zawarta w przedziale od jego wszczęciem do zakończeniem, tworząca zróżnicowane fazy czynności procesowych. Równolegle obok tego postępowania częstokroć toczą się rozbudowane działania pozaprocessowe. Odwołując się do ustawowej konstrukcji tego etapu procesu karnego to utrwaliły się dwie jego zasadnicze fazy. Charakteryzuje je zróżnicowany stan wiedzy organu ścigania o osobie będącej sprawcą zaistniałego przestępstwa, i jest to:

- 1) postępowanie w sprawie (*in rem*) – zostaje wszczęte, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa (art. 303 k.p.k.),
- 2) postępowanie przeciwko osobie (*in personam*) – jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia postępowania w sprawie lub zebrane w jego toku dowody uzasadniają dostateczne podejrzenie, że czynu tego dopuściła się określona osoba (art. 313 § 1 k.p.k.).

Te dwie zasadnicze fazy stanowią wewnętrzną strukturę postępowania przygotowawczego i determinują niezbędną konieczności dokonywania skonkretyzowanych czynności procesowych, do których z punktu widzenia praktyki jak i regulacji normatywnych należy w szczególności:

- 1) przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie (uzyskanie informacji o jego popełnieniu),
- 2) wydanie postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia,
- 3) dokonanie niezbędnych czynności procesowych w postaci dokonania oględzin miejsca zdarzenia, przesłuchania świadków, przeszukanie osoby lub pomieszczenia, powołania biegłego,

---

⁵ J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. 2, Wolter Kluwer, Warszawa 2004, s. 294; A. Kaucz, B. Myrna, Wszczęcie postępowania przygotowawczego w świetle kodeksu postępowania karnego, Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. XI, Wrocław 2002, s. 165; K. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 542.

⁶ J. Grajewski, Przebieg procesu karnego, C. H. Beck, Warszawa 2004, s. 5; J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks postępowania..., s. 294.

- 4) wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów podejrzanemu i przesłuchania go w tym charakterze (chyba, że się ukrywa) lub o umorzeniu postępowania, (gdy brak jest podstaw do wniesienia aktu oskarżenia),
- 5) podjęcie decyzji o zastosowaniu określonego środka zapobiegawczego,
- 6) zaznajomienie podejrzanego z materiałami postępowania i wydania postanowienia o zamknięciu śledztwa lub dochodzenia,
- 7) wniesienie do sądu aktu oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania.

W postępowaniu przygotowawczym skumulowane zostają zróżnicowane procesowo czynności organów ścigania jako prawnie konieczne reakcje na zaistniałe przestępstwo i stan uzasadnionego jego popełnienia. Ten etap procesu karnego cechuje dynamizm czynności i decyzji procesowych podejmowanych przez organy postępowania przygotowawczego. Postępowanie przygotowawcze jak zauważa S. Waltoś⁷ zaczyna się *de facto* od pierwszej czynności dowodowej mającej charakter procesowy, bez względu na to, czy zostało wydane postanowienie o wszczęciu postępowania czy też nie (art. 308 k.p.k.). Dlatego też zawarty w art. 303 k.p.k. nakaz wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa należy rozumieć jako konieczność wszczęcia postępowania przygotowawczego skierowana do organów ścigania. O doniosłej roli pełnionej przez art. 303 k.p.k. stanowi fakt, że to on wskazuje na postępowanie przygotowawcze, jako obowiązkową formę procesu poprzedzającego postępowanie sądowe. W razie wątpliwości, co do podstaw wszczęcia tego postępowania organ procesowy zobligowany jest do zweryfikowania i uzupełnienia posiadanych informacji lub zarządzenia sprawdzenia takich faktów, o czym stanowi art. 307 k.p.k. Czynności te, na co wskazuje M. Wyciszczak mają zastosowanie zarówno wtedy, gdy zachodzą wątpliwości, co do zasadności podejrzenia, że popełniono przestępstwo, jak i wówczas, gdy wątpliwości dotyczą istnienia okoliczności wyłączającej postępowanie⁸. W innym miejscu stwierdza, że w razie wątpliwości organ procesowy winien żądać uzupełnienia danych lub zarządzić sprawdzenia faktów. Czynności te mają zastosowanie zarówno wtedy, gdy zachodzą wątpliwości, co do zasadności podejrzenia, że popełniono przestępstwo, jak i wówczas, gdy wątpliwości dotyczą istnienia okoliczności wyłączającej postępowanie. Wyraża się stanowcze stanowisko, iż zasadniczą funkcją postępowania przygotowawczego jest zebranie i utrwalenie materiału

⁷ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, LexisNexis, wyd. VII, Warszawa 2003, s. 230.

⁸ S. Wyciszczak, *Dochodzenie w niezbędnym zakresie jako integralna część postępowania przygotowawczego*, *Państwo i Prawo* 1970, nr 12, s. 954.

dowodowego na użytek przyszłej rozprawy sądowej⁹. Ten etap procesu karnego jest reakcją *stricte* karną sprowadzającą się do ścigania przestępcy w drodze działań polegających na wykrywaniu, ujawnianiu i utrwalaniu dowodów. Są to prawem przewidziane czynności organów ścigania powołanych do przeciwdziałania oraz zwalczania przestępczości w najszerszym rozumieniu tego pojęcia. Działania tych podmiotów zawierają się w sformalizowanych formach czynności dochodzeniowo-śledczych oraz operacyjno-rozpoznawczych. W ujęciu karnoprosesowym odwołują się do realizacją celów postępowania karnego i jego zadań, o których mowa w art. 2 k.p.k. i 297 k.p.k., jest m. in. ustalanie, czy popełniony został czyn zabroniony, czy stanowi on przestępstwo, wykrycie sprawcy.

2. Podstawa faktyczna zainicjowania postępowania przygotowawczego

Do zainicjowania postępowania przygotowawczego niezbędna jest podstawa, która będzie go uzasadniała stanowiąc warunek prawnej dopuszczalności wszczęcia ścigania karnego przez powołane do tego organy. Zawiera się on w niezbędnym poziomie wiedzy o zaistnieniu przestępstwa lub stanu uzasadniającego jego popełnienia. Czynniki warunkujące wszczęcie postępowania przygotowawczego zawarte zostały w treści art. 303 k.p.k. Jeden z nich określa podstawę faktyczną, która odwołuje się do zaistnienia stanu uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Nie ma więc potrzeby uzyskiwania postaci pewności co do jego zaistnienia. Dla ziszczenia się tej podstawy wystarczająca będzie informacja zawierająca w sobie ładunek ewentualność zaistnienia zdarzenia przestępczego lub wystąpienia określonego jego skutku. Z tą okolicznością łączone są wszelkie sytuacje stwarzające prawdopodobieństwo, że miało miejsce naruszenie przepisów ustaw karnych. Należy zgodzić się ze stwierdzeniem, iż o prawnej dopuszczalności procesu karnego decyduje istnienie danych, które obiektywnie uprawdopodobniają fakt popełnienia przestępstwa, natomiast subiektywnie wywołują u organów ścigania wysoki stopień podejrzenia, co do jego zaistnienia¹⁰. Faktyczną podstawą wszczęcia postępowania przygotowawczego będą materializowały obserwowalne fakty, wiadomości lub relacje o zdarzeniu pozwalające na osiągnięcie stanu uzasadnionego przypuszczenia, że

---

⁹ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 467.

¹⁰ T. Grzegorzczak, J. Tyłman, *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis, Warszawa 1998, s. 567.

jego przedmiot istnieje, lub niedający się wykluczyć. Tą podstawę w zasadzie konkretyzuje to, co pozwala na wnioskowanie o tym, że przestępstwo zostało popełnione. Podstawa faktyczna zawiera w sobie także to, co pozwala na wnioskowanie o zdarzeniu mogącym wypełniać ustawowe znamiona przestępstwa.

W rzeczywistości ustalenie podstawy faktycznej wszczęcia postępowania przygotowawczego jest równoznaczne z koniecznością przystąpienia do ścigania karnego. Realizowane jest ono przez właściwe organy jako efekt powzięcia wiarygodnej wiadomości, informacji o zaistnieniu przestępstwa. Tym samym uznały one, że zaistniał stan uzasadnionego przypuszczenia, co implikuje ich działanie i określoną reakcję. Słusznie się za tym twierdzi, iż podstawy procesu karnego nie można w żadnym razie utożsamiać z przestępstwem. Podstawą tą jest właśnie to, co zezwala na wniosek, że przestępstwo zostało popełnione¹¹. Ta zapoczątkowująca proces karny podstawa w zasadzie łączy się z uzyskaniem informacji o zaistniałym przestępstwie w stopniu go uprawdopodobniającym. Uzasadnione podejrzenie, o czym mówi się w literaturze przedmiotu, ma się odnosić do konkretnego przestępstwa, a więc czynu, który daje się zakwalifikować z określonego przepisu części szczególnej kodeksu karnego lub innej ustawy szczególnej¹².

Ustawa procesowa ustanawiając przesłankę uzasadnionego podejrzenia nie wskazuje na jakich ona ma być oparta kryteriach. Z pewnością muszą one być racjonalne, wymierne i możliwe do zaobserwowania lub ustalenia. Jednakże pojawienie się uzasadnionych wątpliwości, co do poziomu pewności zawartej w przesłance faktycznej wskazanej w art. 303 k.p.k. lub istnienia przesłanki negatywnej, spowoduje, iż nie dojdzie do wszczęcia postępowania przygotowawczego. W doktrynie od dawna twierdzi się, iż przesłanka to określony stan (sytuacja, fakt, okoliczność), z którą prawo karne procesowe łączy dopuszczalność lub niedopuszczalność postępowania karnego¹³. Dodaje się przy tym, że przesłanka faktyczna to warunek, od którego istnienia uzależniona jest dopuszczalność procesu karnego¹⁴. Brak tej przesłanki tworzy ściśle określony stan prawny wyrażający

¹¹ L. Schaff, Wszczęcie postępowania karnego a problematyka podstawy i przedmiotu procesu, *Państwo i Prawo* 1959, nr. 2, s. 255.

¹² W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 752.

¹³ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1973, s. 403; J. Tyłman, *Warunki dopuszczalności postępowania karnego*, Nowa kodyfikacja karna, *Krótkie komentarze*, nr 14, Warszawa 1998, s. 11.

¹⁴ S. Śliwiński, *Polski proces karny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1961, s. 97; J. Haber, *Pojęcie i istota przesłanek procesu karnego*, *Państwo i Prawo*

się skonkretyzowaną decyzją organu procesowego, bowiem w razie jej braku nie wszczyna się postępowania i wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia. W postępowaniu przygotowawczym przesłanka faktyczna obrazuje okoliczności wyrażające się dostateczną ilością danych świadczących o przestępnym charakterze określonego zdarzenia. Można mówić o dostateczność określonych faktów jako warunków minimalnych, które będą uzasadniały wszczęcie ścigania karnego i kontynuowania procesu. Brak tych okoliczności równoznaczny jest ze stanem, w którym nie można mówić o zaistnieniu przestępstwa.

3. Podstawa prawna wszczęcia postępowania przygotowawczego

Kodeks postępowania karnego normuje w treści art. 303 określony stan prawny, wynikający z uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, co warunkuje wydanie z urzędu lub na skutek zawiadomienia o przestępstwie postanowienia o wszczęciu dochodzenia lub śledztwa. Ostatnie zdanie tego przepisu statuuje prawną podstawę wszczęcia postępowania przygotowawczego jako stanu przesądzającego o istnieniu podstawy faktycznej. Postanowienie o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia jest sformalizowanym prawnie indywidualnym rozstrzygnięciem procesowym. Jego skonkretyzowanie zawiera się w uszczegółowionym przepisie, którym w przypadku formy śledztwa jest art. 305 k.p.k. a w sytuacji wszczęcia dochodzenia art. 325a k.p.k. Regulacja art. 303 k.p.k. wskazuje jednocześnie na dwie przesłanki wszczęcia postępowania przygotowawczego – faktyczną i prawną. Wskazuje się, iż uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa stanowi zarazem faktyczną i prawną (określoną przez przepis prawa) pozytywną przesłankę procesową, bez której nie jest możliwe formalne wszczęcie postępowania¹⁵. Podstawą wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego stanowi zbiór danych zawierających się w przesłance faktycznej. Wiązać się one będą z dwoma elementami: obiektywnie uprawdopodobnionymi faktami popełnienia przestępstwa, a subiektywnie wywołującymi wysoki stopień podejrzenia co do jego pojawienia się. Zainicjowane postępowanie przygotowawcze posiada podstawę prawną oraz swój przedmiot. Podstawa wszczęcia utożsamiana w sobie prawdopodobieństwo popełnienia prze-

---

1967, nr 2, s. 209; T. Taras, E. Skrętowicz, R. Kmiecik, *Proces karny część ogólna*, Lublin 1972, s. 164; J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Podręczny komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Wydawnictwo IUS, Gdańsk 1993, s. 20.

¹⁵ K. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa 2012, s. 548.

stępstwa co skutkuje wydaniem aktu procesowego jakim jest postanowienie o wszczęciu, gdzie określa się jego kwalifikację prawną. We wszczęciu zawarty zostaje przedmiot tego etapu procesu karnego jako opis i ocena prawna czynu. Tym samym postępowanie przygotowawcze wiąże się z zaistnieniem czynu przestępczego jako tego mającego swoje miejsce i czas, a na którego istnienie wskazują ustalenia. Sam przedmiot tego etapu procesu wiąże się z koniecznością wyjaśnienia wszystkich okoliczności zdarzenia, które w końcowym stadium postępowania da odpowiedź na pytania czy przestępstwo zostało popełnione i kto jest jego sprawcą.

4. Legalistyczny model ścigania karnego

W reakcji na przestępstwo pojawia się ściganie karne, które realizują powołane ustawowo właściwe organy. Ściganie przestępstw następuje więc o istniejący obowiązek wszczęcia postępowania przygotowawczego, który ustanowiony został w treści art. 10 § 1 k.p.k. Zgodnie z tym organ powołany do ścigania przestępstw jest obowiązany do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, a oskarżyciel publiczny także do wniesienia i popierania oskarżenia o czyn ścigany z urzędu. Tak określona norma nakłada na tego typu podmioty obowiązek wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego w razie uzyskania informacji o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Tym samym usankcjonowany został obowiązek ścigania jako kategoryczny nakaz wyrażony w postaci normatywnej. Istnieje tu powinność podjęcia przez organy ścigania (procesowe) działania polegającego na wszczęciu i przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego. Pojawia się ona zawsze, gdy z posiadanych przez nie informacji wynika, że zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa – art. 10 § 1 w zw. z art. 303 k.p.k.

Legalistyczny kształt ścigania karnego zawierający się w normie art. 10 § 1 k.p.k. zobowiązuje, każdy organ procesowy do wszczęcia postępowania przygotowawczego w razie zaistnienia przesłanek wskazanych w art. 303 k.p.k. Organ ścigania karnego pozbawiony jest możliwości niepodjęcia czynności w razie zaistnienia przesłanek wskazujących na popełnienie przestępstwa. Zobligowany jest on każdorazowo w takich przypadkach do wszczęcia postępowania przygotowawczego lub podjęcia czynności celem wyjaśnienia jego podstaw w toku postępowania sprawdzającego. Oznacza to, że z chwilą potwierdzenia faktycznej podstawy wszczynane zostaje postępowanie przygotowawcze o każde przestępstwo ścigane w trybie publicznoskargowym. Zasada legalizmu ustanawia konieczności ścigania

przestępstw, czym ukazuje współzależność prawa karnego materialnego i procesowego. Wiąże ona sobą strukturę przestępstwa jako elementu materialnego z koniecznością ochrony wartości zawartych w naruszonych normach prawa karnego. W tej relacji zawarta zostaje funkcjonalizacja reakcji karnej, wynikającej z treści zasady legalizmu (art. 10 § 1 k.p.k.) nakazującej organom powołanym do ścigania przestępstw, wszczęcie i prowadzenie postępowania przygotowawczego o czyny ścigane z urzędu. Tą zasadą nieobjęte zostały przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego. Dlatego też norma ta materializuje się w każdym wypadku, gdy pojawi się stan uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, co wynika wprost z treści art. 303 k.p.k. W przestrzeni prawa karnego jest to instytucjonalna norma wiążąca się wprost z zasadą sprawiedliwości, zgodnie z którą nikt winny popełnienia przestępstwa nie powinien uniknąć odpowiedzialności. Każdy, kto został uznany za winnego powinien ponieść odpowiedzialność, na jaką zgodnie z prawem zasłużył. Słusznie się twierdzi, że zasada sprawiedliwości należy również do grupy reguł, którym podporządkowane jest wykonywanie kar za popełnione przestępstwa¹⁶.

Legalistyczny kształt ścigania karnego powiązany został z normą prawa karnego materialnego, a to zaś warunkuje obowiązek wszczęcia i prowadzenia postępowania przygotowawczego z chwilą wystąpienia jego podstaw faktycznych. W tym normatywnym układzie występuje za razem brak przeszkód, z którymi przepisy prawa łączyłyby odmowę wszczęcia postępowania lub nakaz jego umorzenia (poza przesłankami procesowymi). W doktrynie S. Waltoś zasadę legalizmu określa mianem zasady legalizmu materialnego, której istotę, jego zdaniem, wyraża art. 10 § 2 k.p.k. Twierdzi, że przepis art. 10 k.p.k., zwłaszcza jego paragraf drugi, eksponuje istotę legalizmu materialnego jako ustawowego zakazu uwolnienia kogokolwiek od odpowiedzialności karnej za popełnione przestępstwo¹⁷. Ponadto sama zasada legalizmu kształtuje społeczne przekonanie o praworządności postępowania organów jako funkcjonującego w państwie systemu prawnego. Zakres podmiotowego oddziaływania tej zasady rozciąga się nie tylko na prokuratora, lecz wszystkie nieprokuratorskie organy ścigania, a przede wszystkim Policję. W literaturze wyraźnie się podkreśla, iż istotą legalizmu jest obowiązek ustawowy, spoczywający na organach ścigania, które w przypadku powzięcia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa ściganego z urzędu wszczynają i kontynuują postępo-

---

¹⁶ S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze. Zarys Wykładu*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2003, s. 79.

¹⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 288.

wanie karne, niezależnie od tego, czy ściganie jest w konkretnym przypadku celowe z punktu widzenia politycznego, ekonomicznego lub innych interesów państwa, niemających jednak nic wspólnego z interesem wymiaru sprawiedliwości¹⁸. W komentarzach do art. 10 k.p.k. podkreślane jest to, że zasada legalizmu jest dyrektywą zobowiązującą wszystkie organy procesowe do takiego postępowania, by spełniony został postulat zawarty w art. 10 § 2, tj., że nikt z wyjątkiem wypadków określonych w ustawie lub w prawie międzynarodowym nie może być zwolniony od odpowiedzialności za popełnione przestępstwo. Tak więc przepis § 1 konkretyzuje obowiązek określony w § 2 w odniesieniu do organów pierwszego stadium procesu. Dlatego też przyjmuje się, że dyrektywa ta skierowana jest nie tylko do organów postępowania przygotowawczego, ale także do sądu¹⁹. Należy podkreślić, że w postaci tej zasady, ściganie i oskarżanie są niezależne od woli pokrzywdzonego. Natomiast zakresem przedmiotowym oddziaływania zasady legalizmu objęte zostały wszystkie czyny ścigane z oskarżenia publicznego. Z odwołania się do materialnoprawnego aspektu tej zasady wynika, iż ściganie, wnoszenie oskarżenia i popieranie go przed sądem obowiązuje w sprawach o przestępstwa zgodnie z definicją określoną w art. 1 kodeksu karnego. W oczywisty więc sposób obowiązek ścigania i oskarżania nie dotyczy czynów zabronionych, których społeczna szkodliwość jest znikoma (art. 1 § 2 k.k.).

Treść zasady legalizmu zawiera w sobie dwa aspekty: jurydyczny i funkcjonalny. Jest ona bowiem z jednej strony konstrukcją karnoprocesową, z drugiej zaś instrumentem prowadzenia jednolitej polityki karnej. Konstrukcja jurydyczna zasadniczo pozbawia pokrzywdzonego wpływu na to czy zostanie wszczęte i prowadzone postępowanie przygotowawcze. Niewątpliwie jest ona narzędziem polityki ścigania i karania sprawców przestępstw, które jednak nie może obejść się bez współdziałania z ofiarami przestępstw.

5. Publicznoskargowy tryb ścigania przestępstw

W polskim systemie karnym współistnieją dwa zasadnicze tryby ścigania przestępstw. Pierwszy publicznoskargowy, w ramach którego wyróżnia

¹⁸ R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2006, s. 78; także J. Grajewski, K. Papke-Olszauskak, S. Steinborn, K. Woźniewski, J. Grajewski (red.), *Prawo karne procesowe. Część ogólna*, wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 95–96.

¹⁹ J. Grajewski, S. Steinborn, L. K. Paprzycki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 7.

się tryb ścigania z urzędu oraz na wniosek, a drugi z oskarżenia prywatnego. O tym w jakim trybie następuje ścigane konkretnego przestępstwa w sposób zasadniczy rozstrzyga sama ustawa karna. W polskim prawie karnym dominujący charakter posiada tryb ścigania z urzędu a wyjątkowo, gdy ustawa tak stanowi przestępstwa są ścigane z oskarżenia prywatnego. Ten zasadniczy tryb ścigania należy rozpatrywać z punktu widzenia koniecznej reakcji prawnokarnej, który został zawarty w treści art. 9 § 1 k.p.k. W nim to ustawodawca zawarł normę stanowiącą o tym, że organy ścigania (organy procesowe) prowadzą postępowanie i dokonują czynności z urzędu, chyba że ustawa uzależnia je od wniosku określonej osoby, instytucji lub organu albo od zezwolenia władzy. Wynika stąd, iż w toku postępowania przygotowawczego wszelkie czynności dowodowe należy wykonywać z urzędu a nie oczekiwać na wnioski o ich przeprowadzenie ze strony jego uczestników. Zasada ścigania z urzędu nazywana jest także zasadą oficjalności, ścigania *ex officio* i posiada swoje uzasadnienie oraz zakotwiczenie w zasadzie państwa prawa. Jest ona rezultatem popełnionego przestępstwa i na jej podstawie organ procesowy posiada nie tylko uprawnienie a także obowiązek wszczęcie ścigania karnego (*ius et officium puniendi*). Te działania realizuje państwo za pośrednictwem powołanych do tego celu właściwych organów ścigania.

Zasada ścigania z urzędu zawiera w swej treści prawny obowiązek wszczęcie postępowania przygotowawczego przez powołane do tego organy. Do takich organów należy w szczególności zaliczyć Prokuraturę, Policję, ABW oraz CBA. Wszystkie organy powołane przez ustawę do ścigania karnego z chwilą uzyskania informacji o popełnionym przestępstwie podejmują i kontynuują ściganie z własnej inicjatywy (z urzędu), niezależnie od złożonego zawiadomienia o nim oraz bez względu na to, jaka jest wola pokrzywdzonego. Wszczęcie postępowania przygotowawczego oraz jego kontynuowanie jest niezależne od decyzji osoby pokrzywdzonej. Wyjątek od zasady działania z urzędu stanowią czynności podejmowane na wniosek (strony, innego podmiotu) albo których wykonanie uzależnione jest od uzyskania zezwolenia władzy będącego warunkiem ścigania. Ten tryb ścigania przestępstw wynika z charakteru samych norm prawa karnego, które w zasadzie wszystkie przestępstwa objęły ściganiem publiczno-skargowym. Powoduje to, że wszczęcie postępowania przygotowawczego nie wymaga inicjatywy lub zgody pokrzywdzonego, jak także innych osób. Wszczęcie ścigania leży w obowiązku organów do tego powołanych i następuje ono z chwilą podjęcia przez nie informacji o popełnieniu przestępstwa – muszą one podjąć się jego ścigania.

Natomiast modyfikowany wnioskowym charakterem tryb ścigania uwiadczenia tzw. klauzula wnioskowa o brzmieniu – ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego. Umieszczona ona została trwale w ramach przepisu zawierającego opis przestępstwa (art. 161 § 3, art. 190 § 2, art. 192 § 2, art. 266 § 3, art. 267 § 4 k.k. i in.) lub też w odrębnym przepisie jako odwołanie się do tego trybu ścigania. Ta forma reakcji na przestępstwo wynika z charakteru naruszonego bezprawnym działaniem dobra i ustawodawca ustanowił nakaz pociągnięcia do odpowiedzialności sprawcy takich czynów zabronionych. Natomiast we wskazaniu na to, iż określone przestępstwo jest ścigane na wniosek pokrzywdzonego zawarta została klauzula uznająca nadrzędność korzyści pokrzywdzonego nad interesem publicznym. W ten sposób wyrażona została inna możliwość prawnokarnej reakcji na tego typu przestępstwa. Tym samym z chwilą wpłynięcia wniosku o ściganie taki czyn zostaje uznawany z przestępstwo publicznoskargowe. Oznacza to, że postępowanie przygotowawcze w sprawie tych przestępstw przeprowadza organ ścigania, jednak dla podjęcia jakichkolwiek czynności konieczny jest wniosek pokrzywdzonego, obejmujący oświadczenie o żądaniu ścigania i ujęcia sprawcy przestępstwa. Poprzez złożony wniosek o ściganie ujawnia się wola pokrzywdzonego wyrażająca się pociągnięciem do odpowiedzialności karnej sprawcy przestępstwa, którą będzie realizował organ ścigania. Bez wniosku pokrzywdzonego postępowanie przygotowawcze nie będzie prowadzone nawet, gdy organ ścigania poweźmie informację o popełnieniu przestępstwa. Po wpłynięciu tego żądania postępowanie toczy się z urzędu i oznacza, że zebranie materiału dowodowego, sporządzenie aktu oskarżenia i popieranie go przed sądem należy do prokuratora.

Z kolei przestępstwa ścigane w tzw. trybie prywatnoskargowym to czyny zabronione, które uznawane są jako te, które nie godzą w interes publiczny, naruszają one jedynie interes prywatny pokrzywdzonego. Podmiotem wszczynającym proces ścigania sprawcy jest sam pokrzywdzony. Ustawodawca wyraźnie wskazuje ten tryb ścigania w treści przepisu poprzez użycie zwrotu – ściganie przestępstwa odbywa się z oskarżenia prywatnego. Trybem ścigania z oskarżenia prywatnego objęta została nieliczna grupa, która dotyczy takich przestępstw jak:

- 1) zniesławienie (art. 212 k.k.),
- 2) zniewaga (art. 216 § 1 k.k.),
- 3) naruszenia nietykalności cielesnej (art. 217 § 1 k.k.),
- 4) spowodowania lekkich obrażeń ciała (art. 157 § 2 k.k.).

I innych określonych ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawie prawo prasowe.

Postępowanie karne w sprawach z oskarżenia prywatnego jest odmiennym trybem ścigania, który został uregulowany w rozdziale 52 kodeksu postępowania karnego. W ramach tego postępowania stosowane są odpowiednie przepisy dotyczące sądowego postępowania uproszczonego (art. 485 k.p.k.). Charakter tego trybu ścigania zawiera się w postaci znacznego odformalizowania czynności procesowych, nie występuje tutaj konieczność prowadzenia postępowania przygotowawczego przez organy ścigania (poza wyjątkami wskazanymi w ustawie). W sprawach z oskarżenia prywatnego postępowanie karne wszczynane zostaje z chwilą złożenia przez pokrzywdzonego prywatnego aktu oskarżenia. W tym trybie to sam pokrzywdzony wnosi akt oskarżenia do sądu (art. 59 § 1 k.p.k.). Jednakże w każdym wypadku popełnienia przestępstwa ściganego z oskarżenia prywatnego prokurator może wszcząć postępowanie przygotowawcze z urzędu albo przyłączyć się do postępowania już toczącego się, jeżeli wymaga tego interes społeczny (art. 60 § 1 k.p.k.).

Tryb ścigania przestępstw jest ustawowo określone, lecz w swym zasadniczym wymiarze dominujące znaczenie posiada ten publicznoskargowy. Wynika z tego, że większość czynów zabronionych zawartych w kodeksie karnym to te, które godzą w podstawowe interesy państwa, nie zaś w indywidualne dobra poszczególnych jednostek. Taki charakter przestępstw wymusza taki a nie inny sposób reakcji realizacji ścigania karnego. Zasada ścigania z urzędu legła u podstaw tak ustanowionych norm prawa karnego i jest z nią związana, powszechnie uznana i akceptowana. Wynika ona z potrzeby wyrażającej się tym, iż inicjatywa ścigania i gromadzenia dowodów przestępstw należy do państwa. Podkreśla się fakt, że tym samym odbywa się ono z urzędu bez względu na życzenie czy niezależnie od zgody lub woli pokrzywdzonego. Ta klasyczna już dyrektywa zaliczana jest do naczelných zasad postępowania karnego zarówno na gruncie ustawodawstwa niemieckiego, jak i polskiego²⁰. Ten sposób reakcji karnej został wpisany i ustanowiony poprzez akt normatywny, ten tryb ścigania wpisuje się w efekt optymalizacji polityki karnej i dobra pokrzywdzonego. W systemie prawa karnego łatwo zauważalna jest dychotomia podziału na przestępstwa na te ścigane z oskarżenia publicznego i prywatnego co należy uznać za właściwe.

Zasada ścigania z urzędu w zdecydowany sposób łączy się z tą, która zawarta jest w art. 10 k.p.k. (formułującego zasadę legalizmu), obie się

---

²⁰ S. Waltoś, *Naczelné zasady procesu karnego*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1999; tenże, *Proces karny. Zarys systemu*, LexisNexis, Warszawa 2001, s. 207 i n.; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1994.

uzupełniają tworząc wyrazisty obraz systemu ścigania karnego. Na tych to podstawach organy powołane do ścigania przestępstw są zobowiązane do wszczęcia i przeprowadzenia postępowania przygotowawczego. Z tych też zasad wynika, że przestępstwa ścigane z urzędu nie tyle mogą, co muszą być ścigane przez uprawnione organy. Należy podkreślić, że samo postępowanie przygotowawcze niejako *ex definitione* jest podporządkowane dyrektywie inkwizycyjności i co do zasady wszczyna je i prowadzi organ ścigania podejmując niezależne czynności dowodowe – niezależnie od czyjegokolwiek stanowiska czy woli. Inkwizycyjność tej fazy procesu karnego, o czym wspomina się w literaturze, przesądza przede wszystkim fakt, że trudno jest w tym postępowaniu mówić o rozdzielaniu funkcji procesowych ścigania (oskarżenia) i rozstrzygania (orzekania)²¹. Kumulują się one w jednym organie zazwyczaj prokuraturze, który jest kierowniczym organem tego postępowania, a jego polecenia są dla organów ścigania wiążące²².

6. Zawiadomienie o przestępstwie i własne informacje organu ścigania jako inicjatory postępowania przygotowawczego

Pierwszym a w zasadzie głównym elementem inicjującym wszczęcie ścigania karnego (wszczęcia postępowania przygotowawczego) stanowi informacja, która dociera do organu procesowego w związku ze złożonym zawiadomieniem o przestępstwie. Dlatego też w literaturze przedmiotu mówi się, że zawiadomienie o przestępstwie pełni rolę impulsu, inicjatora procesu karnego, a obowiązek jego złożenia w sprawach podlegających ściganiu z urzędu sprzyja realizacji zasady legalizmu, stanowiąc jej istotne zabezpieczenie²³. Odwołując się do linii orzeczniczej, pojęcie zawiadomienia o przestępstwie używane jest także w sensie procesowym jako oznaczenie dokumentu, w którym oświadczenie to zostało utrwalone przez osobę ją składającą lub przyjmujący je organ ścigania,

²¹ T. Grzegorzczak, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 123.

²² J. Grajewski, L. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 932.

²³ J. Tylman, Reforma modelu postępowania przygotowawczego, (w:) S. Waltoś, Z. Doda, A. Świątłowski, J. Rybak, Z. Wrona (red.), Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Prof. M. Cieślaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1993, s. 472; B. Wójcicka, Sytuacja prawna pokrzywdzonego w procesie karnym w świetle projektu k.p.k., (w:) J. Tylman (red.), Reforma prawa karnego, Łódź 1994, s. 53; J. Grajewski, L. K. Paprzycki, Kodeks postępowania karnego z komentarzem, Sopot 2000, s. 413.

a więc akt dokumentujący informację o przestępstwie. Celem takiego dokumentu jest stwierdzenie, że pewna okoliczność w chwili jego sporządzenia zaistniała. Jest ono przy tym źródłem dowodowym, a jego treść środkiem dowodowym²⁴. Podkreśla się przy tym, że akt zawiadomienia o przestępstwie oznacza w istocie uzewnętrznienie prawa podmiotowego osoby do żądania wszczęcia ścigania²⁵.

Na gruncie aktualnego stanu prawnego uwidaczniają się cztery podstawy odwołujące się do kwestii zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa, które zawarte są w przepisach:

- 1) art. 240 § 1 k.k. – statuuje powszechny a zarazem prawny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie (denuncjacji). Jest to obowiązek ograniczony przedmiotowo do taksacyjnie wymienionej w tym przepisie grupy przestępstw jako powszechnego prawnego obowiązku denuncjacji²⁶,
- 2) art. 304 § 1 k.p.k. – określający powszechny, społeczny obowiązek zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu²⁷,
- 3) art. 304 § 2 k.p.k. – nakładający na instytucje państwowe i samorządowe prawny obowiązek zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, jeżeli instytucje te dowiedziały się o jego popełnieniu w związku ze swą działalnością. Jest to indywidualny prawny obowiązek denuncjacji ciążący na instytucjach państwowych i samorządowych,
- 4) zamieszczonych w ustawach szczególnych, które nakładają na określone kategorie podmiotów obowiązek zawiadomienia o popełnieniu pewnej kategorii przestępstw. Jest to indywidualny prawny obowiązek ciążący na określonych podmiotach w zawężonym zakresie, przewidzianym w przepisach szczególnych²⁸.

---

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1980 r., sygn. II KR 359/80, OSNPG 1971, nr 6, poz. 71.

²⁵ R. Ponikowski, *Aspekty procesowe i kryminalistyczne pierwszej informacji o przestępstwie*, Nowe Prawo 1973, nr 5, s. 688.

²⁶ Jest to wyjątek od społecznego obowiązku zawiadamiania o przestępstwie sankcjonujący odpowiedzialność karną każdego, kto mając wiarygodną wiadomość o popełnieniu przestępstwa wskazanego w treści art. 240 § 1 k.k., nie zawiadomi właściwych organów. Dotyczy to pewnego rodzaju przestępstw, do których zalicza się niektóre przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości, RP, obronności, porządkowi publicznemu, wojenne a także zabójstwo.

²⁷ Ta podstawa zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa jest obowiązkiem społecznym. W przypadku jego niedopełnienia nie ma mowy o odpowiedzialności karnej.

²⁸ J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2006, s. 720 i n.; T. Dukiet-Nagórska, *Lekarski obowiązek współdziałania z organami ścigania a tajemnica lekarska*, Prawo i Medycyna 2002, nr 12, s. 4 i n.

Złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa pociąga za sobą niezwłoczną reakcję organów ścigania wobec zgłoszonego w nim fakt jego zaistnienia, zwłaszcza gdy zgłoszony zostaje czyn objęty ściganiem z urzędu. W wyjątkowych przypadkach ściganiem karnym obejmowane są także czyny o charakterze prywatnoskargowy, o czym stanowi art. 60 § 1 k.p.k. Pojawia się tu interes społeczny objęcia ściganiem z urzędu takiego czynu o czy decyduje prokurator.

Zawiadomienie o przestępstwie jak wynika z treści art. 303 k.p.k. jest jednym ze sposobów zainicjowania postępowania przygotowawczego. Może ono pochodzić od pokrzywdzonego lub każdej innej osoby, która posiada wiadomość lub informację o popełnionym przestępstwie. Tymi innymi osobami najczęściej będą świadkowie zdarzenia, osoba najbliższa dla pokrzywdzonego lub osoba trzecia, która dowiedziała się o popełnieniu przestępstwa w inny sposób np. od świadka naocznego (świadek *ex auditu*), albo z innych okoliczności sytuacyjnych. Po złożeniu zawiadomienia o przestępstwie, jeżeli organ uzna, że występuje stan jego uzasadnionego podejrzenia wydawane jest postanowienie o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia (art. 305 k.p.k. i art. 325a k.p.k.). Słusznie się za tym twierdzi, że z art. 303 k.p.k. wynika prawo zawiadomienia o przestępstwie i ma je każdy, kto powziął o nim wiarygodną wiadomość²⁹. W kodeksie postępowania karnego zawiadamiający jako źródło informacji o przestępstwie został wyraźnie wyeksponowany. Osoba zgłaszająca fakt popełnienia przestępstwa jest najpowszechniejszym jego źródłem jego zaistnienia. Samo zaś zawiadomienie stanowi oświadczenie wiedzy podmiotu go składającego jako faktu popełnionego przestępstwa.

Drugim elementem doprowadzającym do zainicjowania ścigania karnego jest także informacja o popełnieniu przestępstwa, którą uzyskał w ramach swych ustawowych sam organ ścigania. Zgodnie z treścią art. 303 k.p.k. zdanie pierwsze, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa wydaje się z urzędu postanowienie o wszczęciu śledztwa (lub dochodzenia). Własne informacje o przestępstwie organu ścigania stanowią efekt jego ustawowych działań realizowanych na podstawie ustaw ustrojowych lub realizacji czynności operacyjno-rozpoznawczych unormowanych poza przepisami kodeksu postępowania karnego. Organy ścigania karnego w zasadzie są ustawowo zobowiązane do zwalczania przestępstw i uzyskiwania o tym informacji i wszczynania z urzędu czynności wykrywczych lub sprawdzających. Własne informacje o pojawieniu

²⁹ R. Poniowski, *Aspekty procesowe i kryminalistyczne...*, s. 680; M. Lipczyńska, *Przesłanki procesu karnego a zawiadomienie o przestępstwie*, *Problemy Praworządności* 1981, nr 5, s. 19.

się przestępstwa wynikają z różnych źródeł, mogą być efektem analizy treści wiadomości o zaistniałych przestępstwach zamieszczanych w mediach – telewizja, radio, prasa. Mogą także pochodzić z doniesień o charakterze anonimowym lub być wynikiem samooskarżenia. W literaturze procesu karnego wskazuje się powszechnie, że informacje te, organy ścigania uzyskują w wyniku działalności własnej nakierowanej na wykrywanie przestępstw i ujawnianie sprawców, tzw. informacja własna organu procesowego³⁰. Organ ścigania pozyskując w ramach swych ustawowych zadań informacje o zaistnieniu przestępstwa dokonuje ich sprawdzania w celu ustalenia czy w rzeczywistości doszło do jego popełnienia. Ustalanie i uwiarygodnianie uzyskiwanych informacji nie następuje tu w drodze wydania postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia. Są to działania pozaprocesowe i nie mają tu zastosowania przepisy kodeksu postępowania karnego mające doprowadzić do stanu pewności lub uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Wobec uzyskania tego stanu następuje zgodnie z treścią art. 303 k.p.k. wydanie postanowienia o wszczęciu śledztwa, w którym określa się czyn będący przedmiotem postępowania oraz jego kwalifikację prawną. Własne informacje, na co zwraca się uwagę, to sposób uzyskania wiadomości o przestępstwie, który akcentuje własną, różnorodną aktywność organów ścigania w pozyskiwaniu informacji o zaistnieniu faktu przestępstwa, rozumianą jako działalność skierowaną na zwalczanie przestępczości, w tym podejmowanie działań nakierowanych na pozyskanie wiadomości istotnych z punktu widzenia realizacji funkcji ścigania³¹. Natomiast w przypadku złożenia doniesienia o jego popełnieniu jako sposobu pozyskania wiadomości o przestępstwie podkreśla aktywność określonych podmiotów, które dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa same

---

³⁰ M. Lipczyńska, Zawiadomienie o przestępstwie, *Problemy Kryminalistyki* 1965, nr 56–57, s. 485 i n.; R. Ponikowski, *Aspekty procesowe i kryminalistyczne...*, 674 i n.; T. Nowak, Sprawdzenie zawiadomienia o przestępstwie, *Nowe Prawo* 1978, nr 4, s. 605; A. Peczeniuk, Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego, *Wojewski Przegląd Prawniczy* 1995, nr 2, 18 i n.; J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, Z. Gostyński (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1, ABC, Warszawa 1998, s. 35 i n.; J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2001, s. 16 i n.; T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarze Zakamycza*, wyd. III rozszerzone i uzupełnione, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2004, s. 760–761.

³¹ A. Gaberle, Dochodzenie wstępne w polskim procesie karnym, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego Kraków* 1973, s. 141. Z. Młynarczyk, Wykrywalność przestępstw głównym kierunkiem działalności organów ścigania, *Nowe Prawo* 1986, nr 6, s. 11 i 19.

zawiadamiają o tym organy procesowe, mimo iż wykrywanie przestępstw i ujawnianie sprawców nie jest głównym celem ich działalności³².

Wszczęcie postępowania przygotowawczego w oparciu o własne informacje nie stanowi tu zawiadomienia o przestępstwie w rozumieniu art. 303 zd. drugie k.p.k. i 304 § 1 i 2 § 1 k.p.k. Zwraca się uwagę na to, iż relewantną cechą tego sposobu pozyskania informacji o przestępstwie są działania lub spostrzeżenia własne organu procesowego, a więc organ ten sam uzyskuje informacje o fakcie popełnienia przestępstwa, natomiast istotną cechą drugiego sposobu są spostrzeżenia innego podmiotu, niebędącego funkcjonariuszem organu ścigania, który informuje o tym fakcie ten organ³³. W zasadniczym wymiarze własne informacje organu są działaniami przedprocesowymi, których celem jest sprawdzenie i uzupełnianie danych przed wydaniem postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego. Dla tych czynności ustawa przewiduje odrębny rodzaj postępowania, jako czynności sprawdzające polegające na weryfikowaniu własnych informacji, o czym stanowi art. 307 § 5 k.p.k. Ten przedprocesowy stan wiedzy organów ścigania włączany zostaje zazwyczaj do dość szeroko pojmowanego postępowania sprawdzającego, o którym mowa w art. 307 § 2 k.p.k. Jednakże w ujęciu kodeksu postępowania karnego występujące pojęcie postępowania sprawdzającego nie obejmuje sprawdzania własnych informacji w rozumieniu art. 307 § 5 k.p.k.

7. Wnioski

Wszczęcie ścigania karnego zawiera się w swym normatywnym wymiarze w trzech zasadniczych podstawach, które tworzą jego współczesny wymiar i kształt. Pierwsze dwie zawierają się w treści zasady legalizmu i ścigania z urzędu, które dają wyrazisty asumpt do podjęcia działań przez organy ścigania karnego jako norm nakazujących konieczną reakcję na fakt pojawiania się przestępstwa. Trzecia to norma wskazująca na materializację się działań tych organów jako zaistnienia uzasadnianego przypuszczenia popełnienia przestępstwa. Oprócz tej normatywnej triady funkcjonują element stricte pragmatyczny wiążący się z kwestią sposobu uzyskania informacji o zaistniałym przestępstwie, bez której ściganie karne nie mogłoby się rozpocząć. Ten aspekt procesu karnego jest tu

---

³² S. Cora, Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie, *Gdańskie Studia Prawnicze* 2003, t. XI, s. 266.

³³ Z. Młynarczyk, Zawiadomienie o przestępstwie, *Prokuratura i Prawo* 1995, nr 3, s. 110.

podstawowym elementem, który w zasadzie warunkuje o tym czy dojdzie, a jak tak to, kiedy nastąpi ściganie karne sprawcy przestępstwa. Ściganie karne jako wszczęcie postępowania przygotowawczego należy w zasadzie rozpatrywać jako czteroczynnikową działalność organów powołanych do ścigania przestępstw.

Bibliografia

1. Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S. M., Stefański R. A., Zabłocki S., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. 1 (red.), Z. Gostyński, Warszawa 1998.
2. Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski S., Stefański R. A., Zabłocki S., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. 2, Warszawa 2004.
3. Boratyńska K., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2005.
4. Boratyńska K., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., Kodeks postępowania karnego, Warszawa 2012.
5. Cieślak M., O pojęciu przedmiotu procesu karnego i w sprawie tzw. podstawy procesu, Państwo i Prawo 1959, nr 8–9.
6. Cieślak M., Polska procedura karna, Warszawa 1973.
7. Cieślak M., Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne, wyd. III, Warszawa 1984.
8. Cora S., Z problematyki zawiadomienia o przestępstwie, Gdańskie Studia Prawnicze 2003, t. XI.
9. Dukiet-Nagórska T., Lekarski obowiązek współdziałania z organami ścigania a tajemnica lekarska, Prawo i Medycyna 2002, nr 12.
10. Gaberle A., Dochodzenie wstępne w polskim procesie karnym, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1973.
11. Grajewski J., Przebieg procesu karnego, Warszawa 2004.
12. Grajewski J., Przebieg procesu karnego, Warszawa 2001.
13. Grajewski J., Skrętowicz E., Podręczny komentarz do kodeksu postępowania karnego, Gdańsk 1993.
14. Grajewski J., Paprzycki L. K., Kodeks postępowania karnego z komentarzem, Sopot 2000.
15. Grajewski J., Papke-Olszauskas K., Steinborn S., Woźniewski K., Grajewski J. (red.), Prawo karne procesowe. Część ogólna, wyd. 3, Warszawa 2011.
16. Grajewski J., Paprzycki L. K., Steinborn S., Paprzycki L. K. (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Warszawa 2013.

17. Grajewski J., Paprzycki L. K., Steinborn S., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Kraków 2006.
18. Grajewski J., Paprzycki L. K., Steinborn S., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2010.
19. Grzeszczyk W., Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2008.
20. Grzegorzczak T., Kodeks postępowania karnego. Komentarze Zakamycza, wyd. III rozszerzone i uzupełnione, Kraków 2004.
21. Grzegorzczak T., Tylman J., Polskie postępowanie karne, Warszawa 1998.
22. Grzegorzczak T., Tylman J., Polskie postępowanie karne, Warszawa 2007.
23. Haber J., Pojęcie i istota przesłanek procesu karnego, Państwo i Prawo 1967, nr 2.
24. Kaucz A., Myrna B., Wszczęcie postępowania przygotowawczego w świetle kodeksu postępowania karnego, Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. XI, Wrocław 2002.
25. Kmiecik R., Skrętowicz E., Proces karny. Część ogólna, Kraków 2006.
26. Lipczyńska M., Przesłanki procesu karnego a zawiadomienie o przestępstwie, Problemy Praworządności 1981, nr 5.
27. Lipczyńska M., Zawiadomienie o przestępstwie, Problemy Kryminologii 1965, nr 56–57.
28. Młynarczyk Z., Wykrywalność przestępstw głównym kierunkiem działalności organów ścigania, Nowe Prawo 1986, nr 6.
29. Młynarczyk Z., Zawiadomienie o przestępstwie, Prokuratura i Prawo 1995, nr 3.
30. Murzynowski A., Istota i zasady procesu karnego, Warszawa 1994.
31. Nowak T., Sprawdzenie zawiadomienia o przestępstwie, Nowe Prawo 1978, nr 4.
32. Paweł S., Prawo karne wykonawcze. Zarys Wykładu, Kraków 2003.
33. Peczeniuk A., Odmowa wszczęcia postępowania przygotowawczego, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1995, nr 2.
34. Ponikowski R., Aspekty procesowe i kryminalistyczne pierwszej informacji o przestępstwie, Nowe Prawo 1973, nr 5.
35. Schaff L., Wszczęcie postępowania karnego a problematyka podstawy i przedmiotu procesu, Państwo i Prawo 1959, nr. 2.
36. Śliwiński S., Polski proces karny, Warszawa 1961.
37. Taras T., Skrętowicz E., Kmiecik R., Proces karny część ogólna, Lublin 1972.

38. Tylman J., Warunki dopuszczalności postępowania karnego, Nowa kodyfikacja karna, Krótkie komentarze, nr 14, Warszawa 1998.
39. Tylman J., Reforma modelu postępowania przygotowawczego, (w:) S. Waltoś, Z. Doda, A. Światłowski, J. Rybak, Z. Wrona (red.), Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga pamiątkowa ku czci Prof. M. Cieślaka, Kraków 1993.
40. Waltoś S., Model postępowania przygotowawczego na tle prawno-porównawczym, Warszawa 1968.
41. Waltoś S., Proces karny. Zarys systemu, wyd. VII, Warszawa 2003.
42. Waltoś S., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2008.
43. Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2013.
44. Waltoś S., Naczelne zasady procesu karnego, Warszawa 1999.
45. Waltoś S., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2001.
46. Wyciszczak S., Dochodzenie w niezbędnym zakresie jako integralna część postępowania przygotowawczego, Państwo i Prawo 1970, nr 12.
47. Wójcicka B., Sytuacja prawna pokrzywdzonego w procesie karnym w świetle projektu k.p.k., (w:) J. Tylman (red.), Reforma prawa karnego, Łódź 1994.

Multifaceted nature of criminal prosecution. Comments with a view to the law as it stands

Abstract

This paper addresses criminal prosecution or what actually entails initiation of preparatory proceedings under Article 303 of the Code of Criminal Procedure. The said basis for initiation relies on a certain degree of certainty that is used for issuing a decision to initiate criminal prosecution.

Key words

Pre-trial proceedings, law enforcement agencies, crime report, principle of legality, principle of prosecution ex officio.